

DAG HEERLIJKHEID MEIJEL

St. Nicolaasreliëf door Kasimir Knotke (sgraffito, 1959).

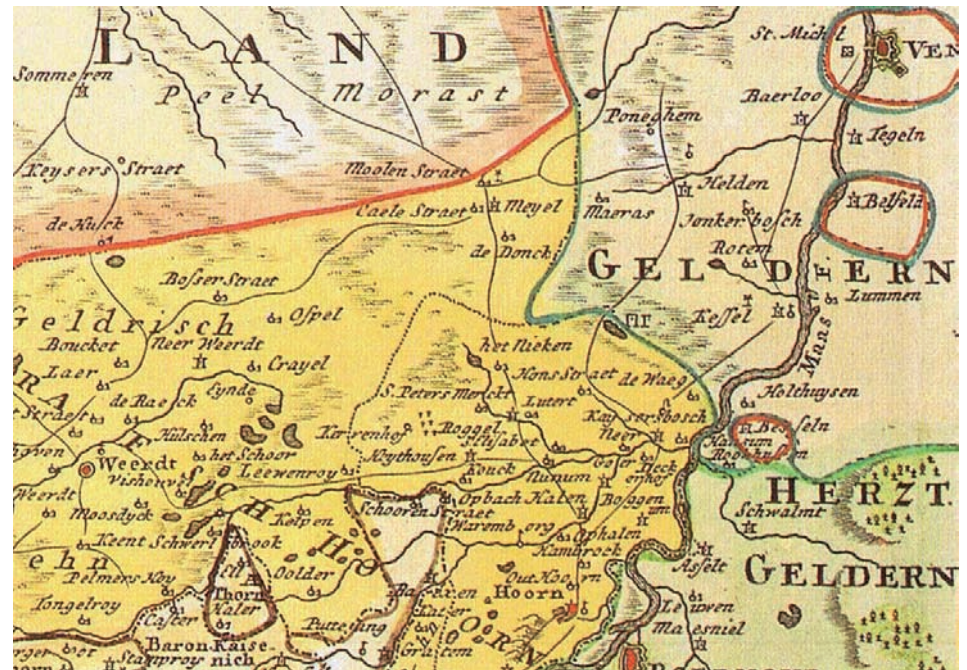
In 1775 werd met de benoeming van schout Stercken eigenlijk de basis gelegd om in Meijel afstand te nemen van het oude systeem met afhankelijkheid van de heer. Het paste in de tijd, waarin ook elders naar meer vrijheid werd gezocht. Mogelijk hadden de Meijelsen daar geen weet van en reageerden ze zich gewoon af op een inhalige schout en op pastoor Frische die in zijn brieven nogal bazig overkomt. Het werd in ieder geval: Dag heerlijkheid Meijel!

Een nieuwe schout op weg naar oproer

Christiaan Cornelis Frische liet als schout van 1738 tot 1759 aan de Meijelse mensen een behoorlijke vrijheid, zodat de inwoners een redelijk bestaan konden leiden ondanks de ellende van oorlogen en van rondtrekkende bendes. Niet te veel belastingen, wat smokkelwerk toelaten en achter de mensen staan. Zoon Jan Jacob Frische volgde zijn vader op, maar kwam met strakkere regels, verordeningen, strengere handhaving. Dat hield hij vol tot 1771, toen hij zijn baan als schout van Meijel graag ruilde met die van Barthel Norbert Geradts, de schout van Beegden. Barthel Geradts was te oud om voor zijn dood in 1775 de Meijelsen nog in het gareel te krijgen. De mensen van Meijel vonden de verworven vrijheid best.

De schout moest als voorzitter van de schepensbank zorgen voor een goed bestuur en voor goede verordeningen, maar hij moest zeker ook de belangen van de Heer van Meijel behartigen. Die heer, Emmanuel prins van Croy-Solre, had in 1774 in Condé-sur-l'Escaut bij Valenciennes in Noord-Frankrijk zijn prachtig slot l'Hermitage gebouwd en kon alle inkomsten goed gebruiken. Toen hij in 1775 een nieuwe schout moest aanstellen, lette hij vooral op zijn eigen belang. Hij vroeg advies aan Jan Jacob Frische, voormalig schout van Meijel. Die waarschuwde Emmanuel de Croy ervoor, dat de mensen van Meijel geen zin meer hadden om nog langer onderdanen te zijn. Volgens hem wilden de Meijelsen vrij bier en brandewijn importeren om belastingheffing van de heer te ontduiken. Ze zouden de oude dienstbaarheid met hand- en spandiensten steeds meer zien als slavernij en ze vonden elke bijdrage aan het kasteel van de heer onredelijk. Heer Emmanuel koos daarom niet

voor W. Verheggen, de secretaris van Beegden en Buggenum en oomzegger van wijlen pastoor Peter van Straelen, die 6000 gulden over had voor de functie. Hij benoemde op 18 juli 1775 de strenge Jacques Joseph Stercken, sinds 1774 schout van Buggenum, die hem 1000 gulden toezegde als schout van Meijel.

De regio Meijel in 1790 (kaart F L Güssefeld). Meijel hoorde toen bij Oostenrijks Gelre.

Een strenge inhalige schout

Het leek goed te gaan, maar binnen vier jaar had de schout volgens de Meijelsen meer zaken voor de dingbank gebracht dan in de veertig jaar daarvoor. Voor elk vergrijp, zelfs de kleinste overtreding, liet hij als aanklager de schepenen bij elkaar komen om als rechters van de Meijelse dingbank de aangeklaagde tot een flinke boete te veroordelen. Op straat gingen de inwoners extra opletten of richterbode Lennert Daniels Lenders niet in de buurt was. Die Meijelse moest als toezichthoudend ambtenaar in opdracht van schout Stercken streng optreden en alles doorgeven. Dat liep mis op 13 juli 1779 in herberg de Keulse Karre. Daar werden

die dag de tienden verpacht. Men kon geld bieden om in een rot of wijk belasting te innen, afhankelijk van de verwachte opbrengst van het elfde deel van koren, vruchten en jong vee. Haalde je aan waarde meer op dan je geboden had, dan had je verdiend. Dat was al bijna tweehonderd jaar goed gegaan. J.J. Stercken voerde echter een nieuwigheidje in. Hij wilde vijf procent van de geboden bedragen extra als administratiekosten, voor zichzelf dus. Vervolgens vroeg hij hetzelfde percentage als schrijfgeld bij de openbare verkoop van stukken woeste gronden. In de oude verkoopvoorwaarden was dat niet vermeld. De kopers wisten wel dat ze vijf stuivers moesten betalen voor de kas van de Armen en vijf voor de kerk van Meijel, naast de gulden voor de schepensbank en enig meetloon. Nu kwamen daar nog zoveel penningen voor schout Jacques Joseph Stercken en zijn broer de gemeentesecretaris Peter Stercken bij, dat de kosten-koper verdubbeld werden.

Begin van de opstand

De Meijelsen pikten het niet en begonnen te mopperen, toen schout Stercken na de verpachting vertrokken was. Richterbode Lennert Daniels Lenders beluisterde alles om het te kunnen melden. Arnold Janssen duwde de richterbode naar buiten, maar deze pakte een ijzeren tang en begon ermee te zwaaien om zich te verdedigen. Anton Janssen bood zijn broer Arnold hulp en eenmaal buiten werd Lennert ongenadig onderhanden genomen. De aanwezige Meijelsen, Frides den Dekker ofwel Godefridus Goorts voorop, steunden de broers Janssen. De opstand in Meijel was begonnen. Schout Stercken diende een aanklacht in tegen de gebroeders Janssen en de dorpsgemeenschap Meijel richtte zich als één man tot heer Emmanuel de Croy. Emmanuel moest weten hoe Stercken de overdrachtskosten meer dan verdubbeld had en dat de oude rechten gehandhaafd moesten blijven. Ter ondersteuning van hun pleidooi vermeldden de Meijelsen, hoe zij al eeuwen gevochten hadden tegen omliggende dorpen voor behoud van het grondgebied van de heer. En triomfantelijk voegden ze eraan toe, dat ze altijd gewonnen hadden en in eensgezindheid leefden, een voorbeeld voor andere dorpen.

Advocaat Cloudt verdedigde Arnold en Antoon Janssen voor de Meijelse dingbank. De jongelui kwamen uit een keurig gezin, hun vader Jan Janssen den Kapitein was zestien jaar een belangrijke schepen geweest, hun broer Johan was zelfs kapelaan in Thorn. Zij waren niet de schuldigen, dat was Lennert Daniels Lenders de richterbode die in een driftbui op de broers had ingeslagen. Zij hadden zichzelf gewoon verdedigd. Het proces sleepte zich door vele zittingen steeds verwarder voort tot eind 1795, meer dan zestien jaar na het begin op 13 juli 1779. Toen kon niemand ter wereld nog kop of staart van de zaak vinden. Arnold en Antoon Janssen werden uiteindelijk veroordeeld tot het betalen van een halve ducaton en de kosten van het proces. Daar werd weer tegen geïnsteeerd en betaald werd er niet.

Portret van Emmanuel Croÿ-Solre (1718-1784), de één na laatste heer van Meijel.

De Meijelsen in verzet

Het ging na 1780 in Meijel al lang niet meer om dit

proces, maar om het verzet tegen schout Stercken, die alles in goede banen moest leiden maar die verafschuwd werd. Daar was ook reden toe, want Stercken had de brief van de Meijelsen aan de heer van Meijel weten te onderscheppen en niet naar heer Emmanuel doorgestuurd. Emmanuel de Croy was echter op de hoogte gebracht van het Meijelse verzoekschrift en wel door de schrijver ervan, de oud-schout Jan Jacob Frische. Nog voordat de Meijelsen een nieuwe brief stuurden, meldde schout Stercken aan Emmanuel, dat die Frische niet te vertrouwen was en dat in Meijel maar een man of vier de dienst uitmaakten, vooral in eigen voordeel. Een nieuwe brief vol klachten en verzoeken ging naar de heer van Meijel, ondertekend door nagenoeg alle grondbezitters of gezinshoofden. Meer dan honderd namen stonden er onder.

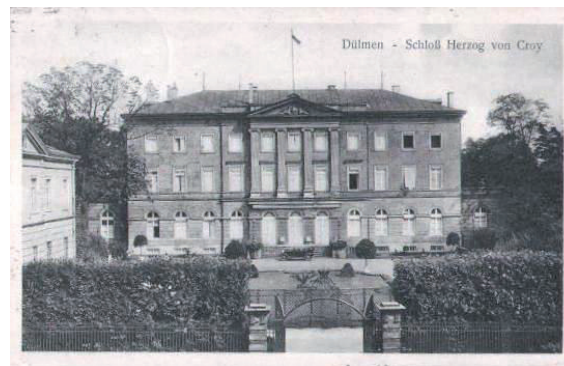
Maar Emmanuel, hertog van Croÿ, had nauwelijks aandacht voor de Meijelse verzoeken. Hij overleed op 30 maart 1784, 65 jaar oud. Zijn zoon Anne Emmanuel Ferdinand Frans, hertog van Croy (1743-1803), prins van Solre en Meurs, enz. volgde hem op 22 mei 1784 op als laatste heer van Meijel. Maar ook deze nieuwe heer liet de zaak in Meijel maar aanmodderen en had niet in de gaten dat enigen in het Peeldorp op een handige manier de macht aan het pakken waren.

Grondbezitter Arnold van der Steen, smid Lambert Nauwen en landbouwer Jan van Bree zagen inderdaad kans om een behoorlijk invloed op te bouwen. Ze deden dat met wat slinkse bewegingen. Ze getuigden onder meer voor de dingbank, dat richterbode Lennert uit vrees voor de gebroeders Janssen wel toegegeven had dat hij een tang gepakt had, maar dat de daden van Arnold en Antoon gewoon fout geweest waren. Heer Anne Emmanuel zag hen steeds meer als eerlijke en rechtvaardige burgers, op wie hij kon vertrouwen. Dat zou gevolgen hebben.

Lang leve Jozef II en tegen de pastoor

Maria Theresia keizerin van Oostenrijk, waartoe de heerlijkheid Meijel sinds 1715 behoorde, werd in 1781 opgevolgd door haar zoon Jozef II. Deze keizer wordt wel een verlicht despoot genoemd, die 'alles voor het volk, niets door het

volk' wilde. Hij wilde vernieuwingen in bestuur en rechtspraak, verbetering van het onderwijs, hogere welvaart voor de boeren, eigendom voor de minder bedeeden, geen belastingvrijdom meer voor edelen en geestelijken. Die maatregelen klonken de Meijelsen goed in de oren, want ze pasten bij hun ontwikkeling. Men wilde meer welvaart en loskomen van de onderdrukking door de gehate administrateurs van de heren, die de Meijelsen leegpompten en tot de bedelstaf brachten. De Meijelsen keerden zich nog meer tegen de administrateur Stercken, toen deze steeds meer voor eigen belang werkte. Het geld dat nodig was voor het bouwen van een nieuwe kapelanie en voor de restauratie van de pastorie gebruikte hij om op de Steenoven een bij voorbaat mislukte steenbakkerij te beginnen. Stenen uit Engeland waren goedkoper. Voor de bouw van de huizen van kapelaan en pastoor werd afvalmateriaal van de woning van Stercken in Buggenum gebruikt.

Het vroegere kasteel van de familie Croÿ-Solre in Dülmen (D).

De situatie werd in Meijel zo gespannen, dat advocaat L.J. Cloudt in een verslag schreef, dat hij niet kon begrijpen dat dit in Meijel kon gebeuren. Het dorp stond al meer dan vijftig jaar bekend als het meest vreedzame van de provincie. Hij adviseerde de heer van Meijel vanwege levensgevaar zeker niet naar het dorp te komen, maar wel maatregelen te nemen. Heer Anne Emmanuel verzocht toen schout Stercken om voor het herstel van de rust terug te treden als schout van Meijel. De laatste heer van Meijel benoemde vervolgens de Meijelse Arnold van der Steen, in wie hij immers

vertrouwen had gekregen, op 5 maart 1789 tot schout van Meijel.

Keizer Jozef II en de pastoor

De maatregelen van keizer Jozef II betekenden echter ook mindere macht voor de geestelijken, zeker voor die pastoors die overal voor betaald wilden worden. De Meijelse pastoor Jean Mathieu Frische had vanaf 1764 laten zien dat hij heel wat geld nodig had om zijn luxe leven te leiden. De preken van deze pastoor tegen Jozef II en zijn vernieuwingen veroorzaakten in Meijel een steeds grotere tegenstelling tussen schout Arnold van der Steen en pastoor Frische. Evenals de geestelijken van Roermond koos pastoor Frische partij voor de Brabantse Patriotten, die ook tegen de gehate kerkpolitiek van Jozef II waren. Maar de pastoor had daarvoor nog een andere reden, zijn nicht juffrouw Sijben was getrouwd met de commandant van de patriotten Smeesters. Daardoor kreeg pastoor Frische het ook klaar, dat schout Arnold van der Steen en borgemeester Arnold Janssen op 17 januari 1790 werden opgepakt en geboeid afgevoerd naar Roermond, waar ze veertien dagen gevangen gehouden werden. En de pastoor schold verder vanaf de preekstoel, dat de keizer een kerkendief, een schelm, een ketter en een huwelijksbreker was, maar dat deed hij niet voordat hij uit het grote misboek de bladzijde had gescheurd waarop stond dat er een collecte voor de keizer gehouden moest worden. Na de dood van keizer Jozef II op 20 februari 1790 hield de pastoor een feestpreek, omdat de goddeloze heerser door honderd duivels naar de hel gesleept was.

Pastoor Frische bestelde een half aam wijn, ongeveer zeventig liter, bij de oud-schout Stercken en vroeg hem wat sneller zijn inkomen te brengen, terwijl Arnold van der Steen de inwoners van Meijel verder opzette tegen de geestelijke herder. Uiteraard gebruikte pastoor Frische de openbare kerkdiensten om haat te zaaien tegen schout Arnold van der Steen. Hij stelde zich duidelijk aan de zijde van de heer van Meijel die hij niet als anderen zwart wilde maken en aan de zijde van rentmeester Stercken die door velen onderuit gehaald werd. Als de heer en de rentmeester er maar voor zorgden dat zijn put geveegd werd, dat hij fatsoenlijk water

kreeg, dat de pastorie opgeknapt werd en dat de wijn voor de winter aanwezig was.

Sinterklaasviering met bier, een Meijels gebruik?

In de nacht van 6 op 7 december vonden er vaker ongeregelheden plaats. Mogelijk als gevolg van een oud Meijels gebruik dat op de feestdag van de patroonheilige van parochie en gemeente, Sint Nicolaas, de jongeren van herberg naar herberg trokken en ruim voldoende bier te drinken kregen. Pastoor Frische had dat in 1771 ondervonden. De pastorie in de Kalisstraat kreeg toen te maken met vernieling, er werden ‘in de zaelcamer uijtkoemend op de Gemeene Straete vijf of ses ruijten in stukken geslagen ofte geworpen’. De pastoor en zijn twee dienstmaagden merkten het pas toen ze ’s morgens wakker werden. Er waren in zes ramen vijftien ruitjes stukgeslagen.

Van opstand via Sinterklaas naar de Franse tijd

In de nacht van 6 op 7 december 1790 ontplofte het in Meijel. Jongeren trokken op de feestdag van de Meijelse patroonheilige Sint Nicolaas naar oud gebruik van herberg naar herberg. Zij waren in de herberg van schout Arnold van der Steen, toen een Hollandse officier kwam waarschuwen dat een detachement patriotten op weg was om Meijel te plunderen. Schout van der Steen wilde zestien man bewapenen, maar ineens waren er ruim zestig Meijelsen, bewapend met geweren geladen met kogels of hagel. De patriotten kwamen niet en de gewapende mannen trokken naar de pastorie aan de Kalisstraat, want de pastoor zou wel weer achter deze streek zitten. Daar sloegen ze 109 ruiten stuk, vernielden meubels, sloegen een dienstmeid ‘halfdood’, rukten de andere meid de kleren van het lijf en lieten weinig heel van spiegels, porselein en glas- en zilverwerk. Ene Baron de Bock redde de pastoor en zijn dienstmeiden, zodat die naar Helden konden vluchten. Daar bleven ze tot mei 1792.

Op 13 december 1790 liet schout Arnold van der Steen een groot feest houden met een plechtige heilige mis, opgedragen door kapelaan Peter August van Cruchten.

Natuurlijk bleven de verwijten over en weer aanhouden, maar de Meijelsen voelden zich

vrij en droegen in 1792 geen koren, tolgelden, rookhoenders, cijns of erfpacht meer af aan de heer. Toen ze echter merkten dat de veranderingen ook een einde maakten aan het sturende en beschermende werk van de heer, vroegen ze in 1793 aan hertog Anne Emmanuel om een moderne heer van Meijel te worden. De hertog had andere zorgen en antwoordde niet.

De Franse overheersing werd in 1794 met name door toedoen van schout Arnold van der Steen en zijn zwager Theodoor Goossens redelijk snel verwelkomd. Daarbij zorgde vooral Theodoor Goossens vanaf 1795 als agent-municipal voor een geleidelijke overgang naar de nieuwe tijd.

Henk Willems

Ferrariskaart, ca. 1777.

Bronnen

- RHC Limburg Maastricht, Schepenbank Meijel, boeken 9 en 11
- Dülmen, Archieven van de Hertogen van Croÿ, inv.nr. 4030-4036 Opstand en Stercken
- Dülmen, Archieven van de Hertogen van Croÿ, inv.nr. 4022 Heerlijkheid Meijel